

ABD'NİN ULUSAL GÜVENLİK ANLAYIŞI

Dr. Çağrı Erhan
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

• • •

Özet

"Ulusal Güvenlik" kavramı tüm ulus-devletlerin olduğu gibi ABD'nin dış politikasının oluşturulması sürecinde de dayanak olarak alınan en önemli unsurlardan biridir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ABD'nin ulusal güvenlik stratejileri halen devam etmekte olan bir evrim sürecine girmiştir. Söz konusu süreçte ABD, dış politika önceliklerini, tehdit tanımlarını ve savunma politikalarını yeniden yapılandırmaktadır. 90'ların ikinci yarısından itibaren, ABD'nin ulusal güvenlik anlayışında, "küreselleşmenin" devam etmesini ve buna yönelik tüm engellerin kaldırılmasını temel ilkeler olarak benimsenmiştir.

National Security Perception of the United States

Abstract

As for all nation-states, the concept of "national security" is one of the most important bases of the policy-making process of the United States. After the Cold War era, American national security strategy has entered an evolution process, which has not yet come to an end. During this process, the United States is reshaping its foreign policy priorities, threat definitions and defense policies. Starting from the second half of the 90s, the United States recognized the continuation of "globalization" and elimination of barriers against it, as basic principals of its national security concept.

ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı

"Uluslararası liderliğimizin temel taşları, demokratik ideallerimiz ve değerlerimizden gelen güçtür. Stratejimizi oluştururken, demokrasinin, insan haklarının ve hukukun üstünlüğüne saygının [dünyada] yayılmasının sadece Amerikan değerlerini yansıtmadığının, aynı zamanda, güvenliğimizi ve refahımızı da artırdığının bilincindeyiz. Demokratik yönetimler, ortak tehditlere karşı hareket etme, serbest ticareti cesaretlendirme, sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik etme, hukuk düzenini el üstünde tutma ve kendi insanların haklarını koruma konularında birbirleriyle işbirliğine daha yakındılar. Dolayısıyla, tüm dünyada demokrasiye ve serbest pazarlara yönelik eğilim, Amerikan çıkarlarını ilerletir. ABD, dünya gelişmeleriyle aktif olarak ilgilenerek, ekonomik kurumları sağlamlaştırarak ve birbirleriyle aynı şeyleri düşünen devletlerin topluluğunu inşa ederek, bu eğilimi destekleyecektir. Bu strateji bizi gelecek yüzyıla taşıyacaktır" (WHITE HOUSE, 1999:4).

"Ulusal güvenlik", ulus-devletlerin güvenliklerini sağlamaya ilişkin başlıca endişelerini ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Dolayısıyla "ulusal güvenlik", ulus-devletlerden oluşan bir dünya siyasal yapısı içinde anlamını bulur. Ulus-devletin güvenliğinin gelişimini sağlayan her şey o devlet için yararlı, bu güvenliği azaltan olgu, eylem ve davranışlar ise zararlı olarak nitelendirilebilir.

"Güvenlik" sözlük anlamıyla, "korku ve tehlikeden uzak olma durumu veya hissi"dir. Bu tanımdan güvenliğin bir fiziksel bir de psikolojik boyutu olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Tarih boyunca, daha ziyade güvenliğin fiziksel boyutu üzerinde durulmuş ve ulusal sınırları başka devletlerin saldırı ve tehdidinden uzak tutmak, devletlerin güvenlik anlayışlarının en önemli unsuru olarak belirlemiştir. Doğal kaynaklara rahatça ulaşabilme, dünyanın çeşitli bölgeleriyle ticaret yapabilme gibi fiziksel güvenliği ilgilendiren diğer konular, hep ulusal sınırların korunması önceliğinin altında yer almışlardır. Diğer taraftan, güvenliğin psikolojik boyutu, fiziksel bir saldırının varlığı gibi nesnel

tehditleri içermeyebilir. Bir devletin ve onun halkının kendini güvende hissetmesi, öznel yönleri olan ve farklı algılamalardan kaynaklanan bir olgudur.

Güvenlik konusunda nesnel ve öznel algılamaların varlığı, güvenlik ve dış politika konularında karar verici mercilerin zorlanmaları sonucunu verebilir. Önceliklerin tespiti ve atılacak adımın yönünün belirlenmesi sürecinde yaşanan bu zorlanma "güvenlik ikilemi" olarak adlandırılır (SNOW, 1994:4-6). Bu ikilem genellikle, ulusal sınırların ve ulus-devletin varlığını devam ettirmesinin mi, yoksa halkın ve dış dünyanın az zarar görmesinin mi daha önemli olduğu noktasında yaşanır. Özellikle ABD ile SSCB arasında bir nükleer savaş ihtimalinin en üst derecesinde olduğu 1950'li yıllarda her iki tarafın da yöneticileri bu ikilemi yaşamışlardır.

Güvenlik ikilemi, ulusal güvenlik hedeflerinin belirlenmesinin, dış politikanın oluşturulması sürecinde öncelikli bir yere oturtulması sonucunu vermiştir. Soğuk Savaş yılları boyunca Amerikan dış politikasının belirlenmesinde öne çıkan en çarpıcı nokta, "savaş (...) diplomatik notaların yerine muharebenin ve muhasaranın ikame edildiği, daha etkili bir müzakere yöntemi, bir çeşit yoğunlaştırılmış diplomasi" ya da daha bilinen biçimiyle "savaş, devlet politikasının başka yöntemlerle devamıdır" diyen 19. Yüzyılın Prusyalı generali Karl von Clausewitz'in yaklaşımının, dış politikayı oluşturanlar tarafından keşfedilmesi ve uygulama alanına konulmasıdır (CRABB, 1983:114). Bu anlayışın Amerikan dış politikasına yansımaları, Ortadoğu bölgesine yapılacak bir komünist saldırıyı Amerikan askerî gücünü kullanarak bertaraf etmeyi hedefleyen 1957 tarihli Eisenhower Doktrini'nde, güneydoğu Asya'daki komünist oluşumları aynı yöntemle yok etmeyi amaçlayan ABD'nin Vietnam politikalarında ve petrol gibi stratejik bir maddeyi barındıran Basra Körfezi'nin güvenliğini sağlamak için ortaya atılan 1980 tarihli Carter Doktrini'nde, bariz biçimde görülmüştür (RAPPAPORT, 1975:428).

Soğuk Savaş sonrası dönemde, ABD'nin güvenlik algılamalarında, dış politika önceliklerinde ve ulusal güvenlik stratejisinde meydana gelen değişiklikleri daha iyi ortaya koyabilmek için önce 1945-1990 dönemi Amerikan dış politika ve güvenlik anlayışını kısaca özetlemekte yarar vardır.

Soğuk Savaş Sırasında Genel Portre

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden 1990'lara kadarki ABD dış politikasını 4 temel döneme ayırarak incelemek mümkündür: İlk dönem, ABD'nin Asya-Pasifik bölgesinde Japonya'nın genişlemeci eğilimlerini diplomasi yoluyla sınırlamaya çalıştığı ve bu bölgedeki çıkarlarını korumayı hedeflediği 1930'lardan ABD'nin savaşa girdiği 1941'e kadar sürmüştür. Söz konusu yıllarda, Washington Avrupa'da Mussolini ve Hitler'in saldırganlığından çok, kendi siyasal ve ekonomik çıkarlarını daha yakından etkileyebileceğini

düşündüğü Uzakdoğu gelişmeleri üzerine odaklanmıştır (ARMAOĞLU, 1957). Bu tercih aslında, ABD'nin 1898'de İspanya ile yapılan savaştan sonra Filipinleri ele geçirerek Asya'da da toprak edinmesinden sonra benimsediği dış politika yaklaşımının doğal sonucudur. Bu yaklaşımın istisnası, ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'na girdiği 1917'den, idealist düşünceleriyle dünyayı yeniden şekillendirmeye çalışan Başkan Woodrow Wilson'un başkanlıktan ayrıldığı 1921'e kadar devam eden, dünya ölçekli dış politika izleme denemesidir.

İkinci dönem, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nda fiilen yer aldığı 1941-1945 yıllarını kapsar. Askerî yaklaşımların, diplomasinin önüne geçtiği bu dönemde, Soğuk Savaş'ın bazı temel anlaşmazlık noktalarının ilk işaretleri ortaya çıkmıştır. Orta ve Doğu Avrupa'da Kızıl Ordu'nun rakipsiz üstünlüğü ve SSCB tarafından kurtarılan bölgelerde Moskova tarafından desteklenen komünist oluşumlar, Almanya'nın bölünmüşlüğünden doğan sorunlar, Kore ve Hind-i Çini bölgesindeki siyasal belirsizlikler, ilerleyen yıllarda ABD ve SSCB arasında süreli ihtilaf oluşturacaktır (CRABB, 1983:117).

Üçüncü dönem, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 1990'ların başına kadar devam eden ve Soğuk Savaş yılları olarak tanımlanan safhadır. ABD ve SSCB arasında, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında beliren anlaşmazlıkların boyutları büyürken, tarafların nükleer silahlara sahip olması, karşılıklı tehdit algılamalarının niteliğini de değiştirmiştir. Bununla birlikte, nükleer silahların kullanılabilceği bir savaşın dünya çapında yaratabileceği muhtemel yıkıcı etkiler, ABD ve SSCB'nin bir yandan nükleer alanda silahlanırken, diğer yandan da konvansiyonel silahlarını geliştirmelerine yol açmıştır. Nükleer silahlara sahip olma "caydırıcılık" unsurunun bir parçası haline gelmekle birlikte, bu durum, ABD, SSCB ve Çin gibi devletleri sınırlarının ötesinde askerî müdahalelerde bulunmaktan alıkoymamıştır.

Üçüncü dönemin ABD açısından bir diğer özelliği, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Amerikan ulusal güvenlik mekanizmasının yeniden yapılandırılması ve Soğuk Savaş yılları boyunca, bu yeni mekanizmanın evrimini devam ettirmesidir. Farklı bakanlıklar biçiminde bulunan kara kuvvetleri, donanma ve hava kuvvetleri, 1947'de Kongre tarafından kabul edilen Ulusal Güvenlik Yasası çerçevesinde kurulan ve sivil bir bakan tarafından yönetilen Savunma Bakanlığı'na bağlandılar. Takip eden 20 yıl içinde savunma bakanı, dış politikanın ve ulusal güvenlik stratejisinin belirlenmesinde başkan ve dışişleri bakanının yanında çok önemli bir kimlik kazandı.

Ulusal Güvenlik Yasası'yla getirilen bir diğer yenilik ise, başkanın dış politika ve ulusal güvenlik konularında karar almasına bir danışma organı olarak katkı sağlayacak Ulusal Güvenlik Konseyi'nin (UGK) kurulmasıydı. Soğuk Savaş yılları boyunca üye sayısı ve işlevlerinde farklılaşmalar olmakla birlikte genellikle başkan, başkan yardımcısı, dışişleri ve savunma bakanları ile

genelkurmay başkanı ve CIA direktörü UGK üyelerini oluşturdular. Üyelerin yanında UGK, başkanın ulusal güvenlik danışmanının liderliğinde 60 kadar uzmana sahiptir. Soğuk Savaş sırasında bazen, başkanın ulusal güvenlik danışmanlığını yapan kişiler, dışişleri ve savunma bakanlarından daha etkin olabildiler. Bunlar arasında Kennedy'nin danışmanı McGeorge Bundy, Johnson'un danışmanı Walt Rostow ve dışişleri bakanı olmadan önce Nixon'un danışmanlığını yapan Henry Kissinger sayılabilir (BREWER, 1992:140-141).

1947 yasasıyla getirilen son önemli değişiklik, ordunun çeşitli birimleri arasında bir eşgüdüm işlevi görecek genelkurmay başkanlığının kurulmasıydı (CRABB, 1983:122).

ABD, yukarıda işaret edilen yeni yapılanmayla girdiği Soğuk Savaş yıllarında, 45 kez ulusal sınırlarının dışına asker göndererek, dünyanın çeşitli bölgelerinde sıcak çatışmaya girdi veya BM barışı koruma güçleri içinde yer aldı. Bunlar arasında, 1950-1953 Kore Savaşı, 1964-1973 Vietnam Savaşı gibi uzun süreli savaşların yanısıra, 1958 Lübnan, 1959-1960 Karayibler, 1965 Dominik Cumhuriyeti, 1970 Kamboçya, 1980 İran, 1981, 1986 ve 1989 Libya, 1982 Lübnan, 1983 Grenada, 1988-1989 Panama ve 1990 Panama askerî operasyonları vardır (GRIMMETT, 1999:14-19).

Görüldüğü gibi Soğuk Savaş yıllarında ABD, 1823'te başkan James Monroe'nun açıkladığı ve 100 yılı aşkın bir süre çeşitli yönleriyle Amerikan dış ve güvenlik politikalarının belirlenmesinde etkili olan Monroe Doktrini'nin izolasyonist çerçevesinden giderek kurtulmuş, sadece Amerika kıtasında ve Asya-Pasifik bölgesinde değil, dünya ölçeğinde etki alanını genişletmeyi ve çıkarlarını sağlamayı hedefleyen yaklaşımları benimsemiştir. Bunu gerçekleştirmek için de gerekli gördüğünde silahlı kuvvetlerini kullanmaktan çekinmemiştir. Bu politikanın uzantısı güçlü bir askerî yapılanmanın sağlanması, bunun doğal sonucu ise genel bütçe içinden savunmaya ayrılan payın yükselmesidir. Nitekim, Kore Savaşı'nun hemen öncesinde 50 milyar dolar (1982 sabit dolar kuruyla) düzeyinde bulunan ABD'nin yıllık savunma harcamaları, 1970'lerin sonunda bu miktarın iki katına ulaşmış, 1980'lerin ortalarında ise yıllık 300 milyar dolar gibi olağanüstü bir seviyeye oturmuştur. Bu rakam Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle 1990'lar boyunca yavaş yavaş düşecektir. 1980'lerde savunma harcamaları gayrisafi yurt içi hasılanın %6'sına ve toplam federal bütçenin %25'ine denk bir seviyede gerçekleşmiştir (BREWER, 1992:163-164).

Savunma harcamalarının bütçe üzerindeki olumsuz etkisi, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ABD'nin güvenlik algılamasının tekrar gözden geçirilmesiyle giderilmeye çalışılacak, fakat, Soğuk Savaş sonrası döneme hakim olan belirsizlik ortamı ve ABD açısından stratejik öneme sahip coğrafi bölgelerdeki gerginlikler, "savunma reformu"nun gerçekleştirilmesini geciktirecektir.

90'lı Yıllarda ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi

Sovyetler Birliği'nin ve bu ülkenin önderliğini yaptığı Varşova Paktı'nun dağılmasıyla birlikte, 1990'ların başından itibaren, zamanın ABD başkanı George Bush'un "Yeni Dünya Düzeni" olarak adlandırdığı bir döneme girildi. Aslında Bush'un adlandırılması kendi orijinal buluşu değildi. 20. Yüzyıl boyunca iki kez daha, Birinci ve İkinci Dünya savaşlarının ardından ABD başkanları, ortaya çıkan yeni uluslararası ortamı "Yeni Dünya Düzeni" olarak adlandırmışlardı. Orijinallik kaygıları bir yana, Bush'un adlandırması kendi içinde doğruluk payı içeriyordu. Çünkü, 45 yıllık Soğuk Savaş deneyiminden sonra tüm dünya alışık olmadığı bir siyasal atmosfere giriyor, ABD de, tek "süper güç" kalmanın getirdiği kendine güven artışı ve şaşkınlığı birlikte yaşayarak, yeni dönem için stratejiler belirlemeye çalışıyordu (SLOAN, 1991).

Sovyetler Birliği'nin henüz resmen ortadan kalkmadığı Ağustos 1990-Nisan1991 döneminde yaşanan, Soğuk Savaş'ın sonuncu ya da Yeni Dünya Düzeni'nin ilk ciddi bunalımı olan Körfez Savaşı'nun hemen ardından, Ağustos 1991'de hazırlanan "ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi"nde, ABD'nin güven artışı ve şaşkınlığının izlerini birlikte görmek mümkündür (WHITE HOUSE, 1991).

"İki kuşaktır dünyayı bölen zorlu mücadele sona ermiştir. Doğu Avrupa üzerindeki Sovyet hakimiyetinin ortadan kalkması, Soğuk Savaş'ın bittiği, en önemli sorunun çözüldüğü anlamına gelmektedir. Bundan sadece üç yıl önce hayal bile edemeyeceğimiz yeni bir döneme girdik. Bu yeni dönem büyük umutlar ve belirsizlikler içermektedir" cümleleriyle başlayan yeni stratejide Soğuk Savaş sonrası belirsizlik şöyle ifade edilmektedir:

"Yeni dönem için güvenlik stratejilerini biçimlendirmek, bugün varlığını sürdüren olağanüstü eğilimlerin tahlil edilmesini gerektirmektedir. Neyin değiştiğini ve neyin değişmediğini açıkça görmeliyiz. Tarihin önümüze serdiği fırsatları ciddi biçimde değerlendirmeli ve devam eden tehlikeleri de göz ardı etmemeliyiz."

1991 stratejisinde askerî alanda gerçekleştirilecek bir değişim konusunda temkinli adımlar atılmasının gerekliliği de vurgulanmaktaydı. Tek ve somut bir düşman yerine, çeşitlenen ve biçim değiştiren tehdit unsurlarıyla mücadele için Amerikan ordusunun ve NATO'nun yeniden yapılanmasının önemine dikkat çekilirken, Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla konvansiyonel alanda silahsızlanmaya gidilirken, yeni "düşmanların" Amerikan çıkarlarına zarar verebileceğinin altı çizilmektedir.

Stratejide, bir yandan, "yükselmeye başlayan yeni güç merkezlerinin varlığına rağmen, ABD dünyayı siyasal, ekonomik ve askerî boyutta etkileyebilecek gerçek anlamda tek küresel güçtür" değerlendirmesiyle ABD'nin tek "süper güç" olduğu vurgulanırken, diğer yandan da, "dünyanın tüm

güvenlik sorunlarını çözecek 'dünya jandarması' olamayız. Ama, zor durumda kalan ülkelerin yardım için yüzlerini çevirecekleri ülke olabiliriz" ifadesiyle ABD'nin artık uluslararası sorunlara müdahalede seçici davranacağını işaretli veriliyordu.

Bu çerçevede, ABD'nin özgür ve bağımsız bir ülke olarak kalmasının temel güvenlik hedefi olduğunun vurgulandığı stratejide, ABD'nin aşağıdaki konulara öncelik verdiği belirtiliyordu:

a) Askerî açıdan: ABD'nin ve müttefiklerinin güvenliğini tehdit edecek her türlü saldırıyı caydırmak; hakkaniyete uygun ve denetlenebilir silahların kontrolü anlaşmalarıyla istikrarı artırmak, sınırlı balistik füze saldırılarını önleyecek sistemler geliştirmek ve gerekli konvansiyonel kapasiteyi zenginleştirmek; dünyada silahlanma harcamalarının kısıtlanmasına çalışmak; gelişmiş askerî teknolojiler ile nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların düşman ülke ve gruplara transferinin önüne geçmek; ABD ve müttefikleri arasında, küresel liderliğin ve sorumlulukların daha fazla paylaşıldığı daha dengeli bir ortaklık kurmak; bölgesel hakimiyet kurmak isteyen ülkeleri caydıracak, bölgesel askerî dengeleri sağlamak.

b) Ekonomik açıdan: Ulusal güvenlik ve ekonomik gücün ayrılmaz parçalar olduğundan hareketle, güçlü, müreffeh ve rekabete dayanabilir bir ulusal ekonomi oluşturmak; uluslararası pazarlara, enerji ve maden kaynaklarıyla, okyanuslara ve uzaya açılmayı güvence altına almak; pazar ilkelerine dayalı, ticaret ve yatırımı engellemeyen, istikrarlı para kurlarına sahip, açık ve genişleyen bir uluslararası ekonomiyi teşvik etmek; ekonomik gelişme ile sosyal ve siyasal ilerlemeyi sağlamak için yardım, ticaret ve yatırım politikalarını desteklemek.

c) Siyasal açıdan: Sovyetler Birliği'ndeki demokratik değişimi desteklemek; demokratik değerlere ve bireysel haklara bağlı özgür uluslar camiasını genişletmek; BM gibi uluslararası örgütleri, barışı sağlama ve dünya siyasal, ekonomik ve sosyal istikrarını sağlama konusunda daha etkin hale getirmek; Batı Avrupa'nın siyasal ve ekonomik bütünleşmesini desteklemek, NATO kapsamında Avrupa güvenlik kimliğinin oluşumuna imkan sağlamak; tüm Avrupa'ya istikrar, demokrasi ve güvenlik getirme amacına matuf olarak NATO müttefikleriyle Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) arasında yardımlaşmanın geliştirilmesini sağlamak; bölgesel ihtilafların giderilmesinde diplomatik çözüm yollarına ağırlık vermek; insan haklarının, ekonomik ve sosyal ilerlemenin teminine yönelik özgür ve demokratik kurumların gelişimine katkı sağlamak.

d) Diğer alanlar: Uluslararası terörizm başta olmak üzere, ABD'nin ve Amerikan vatandaşlarının güvenliğine yönelik yeni tehdit alanlarını ortadan kaldırmak; dış üretimi azaltma, kaçakçılıkla mücadele ve iç talebi azaltma

yoluyla yasadışı uyuşturucu ticaretini engellemek; demokratik kurumlara yönelmiş, terörizm ve yasadışı uyuşturucu ticareti kaynaklı tehditleri ortadan kaldırmak.

1991 stratejisinin açıklanmasından 5 yıl sonra, Soğuk Savaş sonrasının şartlarının daha da belirginleştiği bir dönemde Başkan Bill Clinton tarafından açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi (WHITE HOUSE, 1996), 1991'de belirlenen hedeflere ulaşılmakta olduğunu ve evvelce tespit edilen güvenlik önceliklerinde büyük değişiklikler olmadığını ortaya koydu. Clinton, ABD'nin temel hedeflerini, "savaşmaya ve ülke dışına gönderilmeye her an hazır bir silahlı kuvvetle güvenliği sağlamak; ABD'nin iktisadi canlanmasını hızlandırmak ve ülke dışında demokrasiyi teşvik etmek" olarak saydığı 1996 stratejisinde, ABD'nin dünya liderliğinin "daha önce hiç olmadığı kadar gerekli" olduğunun altını çiziyordu.

1996 stratejisinde, ulusal güvenliği güçlendirmek için ABD'nin, Ürdün ve İsrail ile Filistin ve İsrail arasındaki barış sürecine yardımcı olduğu, Bosna bunalımının çözümünde etkin rol üstlenerek Dayton Barış Antlaşması'nun imzalanmasını sağladığı, NATO ile eski Doğu Bloku ülkeleri arasında "Barış için Ortaklık" girişimini başlattığı, Rusya, Ukrayna, Kazakistan ve Beyaz Rusya ile nükleer silahların sınırlandırılması yönünde yakın işbirliği ortamının yaratıldığı ve Kuzey Kore'nin nükleer programını durdurması için yoğun çaba gösterildiği ifade edilmektedir.

Stratejide ikinci hedef olarak belirlenen, "ABD'de ve tüm dünyada refahu" sağlamak içinse ABD, NAFTA ve GATT Uruguay Raundu'nun tamamlanması için öncülük etmiş, Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ /WTO) kurulması sağlanmış, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) forumlarının oluşturulmasına ön ayak olmuş, AB ile 'Atlantik Ötesi Pazar' yaratılması için ticaret ve yatırım önündeki engellerin karşılıklı olarak azaltılması konusunda mutabık kalınmış ve Çin'e ticarete "en çok gözetilen ulus" statüsü tanınmıştı.

Son hedef olan demokrasiyi yaygınlaştırmak yönünde ABD, Güney Afrika'daki siyasal dönüşümü desteklemiş, eski Sovyet cumhuriyetlerinin ve orta ve doğu Avrupa ülkelerinin demokratikleşme süreçlerine yardımda bulunmuş, Kamboçya'ya destek sağlamış, tüm dünyada insan hakları ve hukukun üstünlüğünün hakim kılınmasına çalışmıştı.

1996 stratejisinin belki de en çarpıcı özelliği, ABD'nin uluslararası bunalımlara müdahale konusunda "seçici" davranacağına açık biçimde vurgulanmasıydı: "(...) Ulusal güvenlik çıkarlarımız tehdit edildiğinde, her zaman olduğu gibi, mümkünse diplomasiye ama zorunlu kaldığımızda da kuvvet kullanımına başvuracağız. Mümkünse başkalarıyla birlikte, mecbur kaldığımızda tek başına hareket edeceğiz. Yine de, askerî gücün saldırganı mağlup etmekle birlikte, köklü sorunları ortadan kaldırmadığını biliyoruz.

Çalkantılı bir toplumda demokratik değerler ve ekonomik refah ancak o toplum tarafından oluşturulan yerel çözümler çerçevesinde kök salabilir. Askerî gücü, bir topluma pencere açmaktan başka işe yaramayacağını bilinciyle, seçici biçimde kullanmalıyız. Dolayısıyla, ancak çıkarlarımız ve değerlerimiz tam anlamıyla tehdit altındaysa ülke dışına kuvvet göndereceğiz. (...) Başka türlü hareket etmek bu hedeflerimizi ve birliklerimizin can güvenliğini tehlikeye atmak olur (...)"

Bill Clinton'un 1997'de açıkladığı "Yeni Bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi"nde (WHITE HOUSE, 1997) ise, evvelce belirtilen hedef ve temel ilkelerin tekrar edilmesinin yanında, ABD çıkarlarına yönelik tehditlerin sınıflandırılması yapılmaktaydı. Buna göre, "Bölgesel ya da Devlet-merkezli Tehditler" başlığı altında, halen bazı ülkelerin ABD'nin yaşamsal çıkarlarını tehdit etme niyetine ve kapasitesine sahip olduğu belirtilerek, bu ülkelerin nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar da dahil olmak üzere saldırı kapasitelerini artırmaya çalıştıklarına ve zaman zaman bölgesel gerginliklere sebep olduklarına işaret edilmekteydi. "Ulus-ötesi Tehditler" başlığı altında, terörizm, yasadışı uyuşturucu ticareti, silah kaçakçılığı, uluslararası örgütlü suçlar, denetim dışı göçmen taşımacılığı ve çevreye verilen zararların ABD'nin çıkarlarını zedelediği belirtilmekteydi. "Kitle İmha Silahlarından Kaynaklanan Tehdit" başlığı altındaysa, bu silahların küresel güvenlik için en büyük tehdit oluşturduğunun altı çizilerek, ABD'ye düşman ve dünya güvenliğini hedef alan ülkelerin bu tür silahlara sahip olmasının kabul edilemez olduğu vurgulanmaktaydı. 1997 stratejisinde, hiçbir ülkenin yukarıda sayılan tehditlerle tek başına mücadele etmesinin mümkün olmadığına işaret edilerek, ABD'nin bu tehlikelere karşı, dünyanın başlıca ülkeleriyle işbirliğine girmeyi istediği ifade edilmekteydi.

1997 stratejisinin bir diğer yönü, ABD'nin "uluslararası ortamı şekillendirirken" başvurduğu yöntemlerin sayılmasıydı. Bu bağlamda ABD, tehditlere karşı ilk savunma hattını diplomatik yöntemlerle oluşturmak düşüncesindeydi. Ulusal ve bölgesel istikrarsızlıkların ABD'nin çıkarlarına zarar vermesini engellemek için gerekli görülen yerlere Amerikan yardımlarının ulaştırılması ikinci yöntem olarak belirtilmekteydi. Silahların kontrolü ve silahsızlanma, yukarıdaki yöntemleri izlemekte, ABD çıkarlarının sağlanması için askerî gücün kullanılması son fakat en etkili yol olarak vurgulanmaktaydı.

"ABD'nin çıkarları" kavramı, 1998'de açıklanan "Yeni Bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi"nde (WHITE HOUSE, 1998) üç temel kategoride tanımlandı. "Yaşamsal Çıkarlar" başlığını taşıyan birinci kategoride, ABD'nin güvenlik ve varlığının devamına yönelik doğrudan tehditler yer almaktaydı. Buna göre, ABD'nin ya da müttefiklerinin ülke bütünlüğüne, vatandaşlarının güvenliğine, iktisadi çıkarlarına ve kritik değer taşıyan alt-yapı unsurlarına yönelik tehditler, gerektiğinde tek başına kuvvet kullanmak da dahil olmak

üzere, her türlü yöntemle bertaraf edilecekti. "Önemli Ulusal Çıkarlar" başlığını taşıyan ikinci kategoride, ABD'nin varlığını doğrudan tehdit etmeyen, fakat ülkenin ve dünyanın mevcut yapısını tehlikeye düşüren olgu, davranış ve eylemler söz konusuydu. Haiti'de "demokrasinin yeniden tesisi" için ABD müdahalesi ve Bosna'daki NATO harekâtı, bu tür tehditleri ortadan kaldırmaya yönelik eylemlere örnek olarak verilmekteydi. Üçüncü kategori, "İnsani ve Diğer Çıkarlar" başlığını taşımakta ve bazı durumlarda, sırf ulusal değerler gerektirdiği için ABD'nin harekete geçebileceği ifade edilmekteydi. Doğal ve insan kaynaklı afetler ile insan hakları ihlalleri durumunda ve demokratikleşmenin desteklenmesi, ordunun sivil denetiminin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarıyla ABD'nin başka ülkelerle birlikte ya da tek başına davranabileceği belirtilmekteydi (WHITE HOUSE, 1998:5-6).

1998 stratejisinde, bir öncesine ek olarak, yabancı devletler tarafından gerçekleştirilen ABD'nin askerî, diplomatik, teknolojik ya da ticari sırlarını ele geçirmeyi hedefleyen casusluk faaliyetleriyle, kendi halklarını yönetmekten aciz, ülkelerindeki iç karışıklığı önleyemeyen, bu nedenle insani ve bölgesel bunalımlara yol açan "Başarısız Devletler" de ABD çıkarlarını tehlikeye düşüren tehditler olarak sayılmaktaydı (WHITE HOUSE, 1998:7).

Clinton yönetiminin 1999'da açıkladığı "Yeni Bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi" bir önceki stratejide de atıf yapılan "küreselleşme" sürecinin önemini vurgulayan, neredeyse tüm stratejiyi "küreselleşme" üzerine dayandıran bir yaklaşımla kaleme alınmıştı. Küreselleşmeye niçin bu denli değer verildiği, kavramın ABD yönetimi tarafından yapılan tanımından anlaşılmaktaydı. ABD'ye göre, " (...) küreselleşme, ekonomik, teknolojik, kültürel ve siyasal bütünleşmeyi hızlandıran, tüm kıtalardan insanları birbirlerine yakınlaştıran, fikirlerini, mallarını ve bilgilerini paylaşmalarına imkan sağlayan bir süreçtir." Bu genel tanımları takip eden cümlelerde, ABD'nin küreselleşmeden ne anladığı ortaya konulmaktaydı: "Dünyanın her tarafından artan sayıda insan, demokratik yönetim, serbest pazar ekonomisi, insan haklarına ve hukuk düzenine saygı, ülkeler arasında barış, refahı ve işbirliğini sağlamak için yeni fırsatlar yaratma gibi Amerika'nın temel değerlerini kucaklamaktadır. Bir çok eski düşmanımız, bugün, ortak hedefler için bizimle işbirliği halindedir. Küresel ekonominin dinamizmi, ticareti, kültürü, iletişimi ve küresel ilişkileri dönüştürerek, Amerikalılar için yeni iş imkanları ve fırsatlar yaratmaktadır." (WHITE HOUSE, 1999:1)

Küreselleşmenin beraberinde yeni risk unsurlarını da getirdiğinin belirtildiği stratejide, dünyanın pek çok yerinde, "suçlu" devletlerin ve etnik ihtilafların bölgesel istikrarı ve gelişmeyi tehdit ettiği, kitle imha silahları, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı gibi uluslararası suçların tüm devletler için endişe kaynağı olduğu ifade edilmekteydi (WHITE HOUSE, 1999:1).

ABD'nin kendi çıkarları açısından dünyanın her yanındaki gelişmelerle ilgilendiği stratejide şöyle ifade edilmekteydi: "Eğer küresel ekonomi istikrarsızlık içine girerse, dış pazarlar çöker ya da Amerikalılara kapatılırsa, çalışanlarımız ve işadamlarımız zarar görür. Eğer başka ülkelerin çevre konusunda belirli standartları yakalamasını sağlayamazsak, bu konudaki ulusal düzenlemelerimiz ABD'yi gereği gibi korumaya yetmeyebilir. Kısaca, Amerikan vatandaşları, diğer ulusların, refahının ve istikrarının artması, uluslararası normlara ve insan haklarına destek vermeleri, uluslararası suçlar ile mücadele yetenekleri, serbest pazara bağlılıkları ve çevreyi koruma yönündeki çabalarıyla, yakından ilgilenmektedir." (WHITE HOUSE, 1999:1)

1999 stratejisindeki bir diğer yenilik de, "ulusal füze savunma" sitemine geniş yer ayrılmasıydı. 1998 stratejisinde sadece "füze savunması" başlığı altında ve genel hatlarıyla yer alan konu, bu kez derinlemesine ele alınmaktaydı. ABD'nin uzun menzilli kitle imha silahları geliştirmekte olan devletlerden tehdit algıladığı vurgulanarak, "Serseri devletlerden" gelebilecek kıtalar arası balistik füze (ICBM) saldırısı ihtimalinin her geçen gün arttığı ifade edilmektedir. Söz konusu tehdidi ortadan kaldırmak için ABD'nin 2000 yılından itibaren, sınırlı bir füze savunma sistemini gerçekleştirme niyetinde olduğu, bunu mümkün kılmak için, 1972 tarihli Anti-Balistik Füze Antlaşması'nda gerekli değişikliklerin yapılması için diplomatik müzakerelere ağırlık verileceği ifade edilmekteydi (WHITE HOUSE, 1999:16).

Ulusal Güvenlik Stratejilerinin Askerî ve Ekonomik Yansımaları

ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemin hemen başında, tek süper güç olarak kaldığının farkında olmakla birlikte, ideolojik farklılıklardan kaynaklanan evrensel çaplı bir mücadelenin taraflarından birinin sahneden çekilmesinden sonra, 40 yılı aşkın bir süre boyunca yürüttüğü "Doğu bloğundan kaynaklanan tehdidi bertaraf etmek" gerekçesiyle dünyanın her köşesindeki anlaşmazlıklara müdahale etmek politikasından vazgeçmek niyetini de açıkça sergiliyordu. ABD tek kutuplu bir ortamda, "dünya jandarması" olmak istemiyor, tam tersine kendisinin ve müttefiklerinin çıkarlarını ilgilendiren konularda sorumluluğu paylaşmak, bunun için de BM ve AGİK (daha sonra AGİT) gibi örgütlerin, uluslararası bunalımların çözümünde daha etkin rol oynayabilecek işlevlere kavuşturulmasını, NATO'nun da oluşmakta olan yeni konjonktür ışığında yeniden yapılandırılmasını istiyordu.

Diğer taraftan, 90'ların ortalarından itibaren "küreselleşme" sürecinin devamının ABD'nin dış politika ve güvenlik öncelikleri arasına girdiği görülmektedir. Kuruluşundan bugüne dış politikasını, ticaret politikasıyla ayrılmaz biçimde ilişkilendiren ABD, yukarıda da belirtildiği gibi, 1997'den başlayarak ulusal strateji belgelerinde küreselleşmenin tanımını yapmaya ve bu

süreci "Amerikan ulusunun" çıkarlarını sağlamaya yönelik bir araç olarak görmeye başlamıştır. Dolayısıyla, ABD'nin Soğuk Savaş yıllarında, SSCB ve Çin'in liderliğini yaptığı "komünist blok"a karşı yürüttüğü mücadelenin yerini, "Amerika'nun temel değerleri" ile eşanlı olan küreselleşmeye karşı olan ya da bu eğilime zarar verebilecek unsurlarla mücadele almıştır. Bu unsurlar, bazen Clinton döneminde "Serseri devlet" olarak tanımlanan, ABD'ye meydan okuyan Irak, İran, Kuzey Kore ve Libya gibi devletler, bazen eylemleriyle küreselleşmenin ekonomik ve siyasal ayaklarına zarar veren yönetimler, bazen de başta ABD olmak üzere, küreselleşmeye destek veren ülkeleri hedef alan örgütlü suç grupları olarak ortaya çıkmıştır.

Küreselleşme döneminin tehditleriyle mücadelede ABD, Soğuk Savaş dönemi araçlarından farklı araçlar geliştirmeye ve kullanmaya özen göstermiştir. Bu çerçevede ABD'nin, yaşamsal çıkarlarını doğrudan ilgilendirmedikçe askerî güç kullanmaktan kaçındığı gözlenmektedir. Nitekim, Körfez Savaşı'nın sona erdiği 1991'den 2000 sonuna kadar ABD askerî birliklerinin kullanımıyla gerçekleştirilen operasyonların büyük çoğunluğunun, BM ya da AGİT bünyesinde yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede ABD askerleri, 1991'den günümüze Irak'a yönelik Çekiç Güç ve Kuzeyden Keşif Harekatı'nda, 1992'de Somali, 1993-1995 döneminde Bosna, 1996'da Ruanda ve Zaire'ye yönelik BM operasyonlarında yer aldılar. Aynı dönemde, kriz yaşanan bölgelerdeki Amerikan vatandaşlarının kurtarılması kapsamında, 1996'da Liberya'da, 1997'de Arnavutluk'ta, 1997'de Kongo ve Gabon'da ve 1998'de Gine-Bissau'da, Amerikan askerî birlikleri görev aldı. Bunların dışında, doğrudan Amerikan askerî gücünün kullanıldığı üç operasyon vardır. Bunlar, 1994'te Haiti'ye "demokrasiyi yeniden tesis etmek için" yapılan müdahale, 1998'de Kenya ve Tanzanya'daki ABD elçilik binalarının bombalanmasından sonra "faillerin cezalandırılması" amacıyla Sudan ve Afganistan'daki hedeflere yönelik füze saldırısı ve 1999'da ABD öncülüğünde NATO'nun, tarihinde ilk kez herhangi bir BM kararı olmadan Yugoslavya'da gerçekleştirdiği müdahale olarak sayılabilir (GRIMMETT, 1999:20-28). Her ne kadar, tüm bu müdahalelerde ABD başat unsur olarak ön plana çıkmışsa da, 1991 stratejisinde ilk kez ifade edilen "sorumluluğu müttefiklerle paylaşma" yönünde bir eğilimin Washington'da giderek artan bir biçimde benimsendiği anlaşılmaktadır.

Krizlere müdahalenin ötesinde, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin hemen ardından, ABD'nin NATO'nun yapılanmasında gerçekleştirmeye çalıştığı değişiklik de bu bağlamda ele alınabilir. ABD'nin 1991 stratejisinin oluşturulmasından kısa bir süre sonra 7-8 Kasım 1991'de Roma'da toplanan NATO Zirvesi'nde, ABD'nin "yeni dünya düzeni" için belirlediği önceliklere uygun bir "Yeni Stratejik Konsept" kabul edildi. Bu belgede NATO'nun 4 temel görev alanına işaret edilmekteydi. Bunlar, demokratik kurumların gelişmesi ve hiçbir ülkenin herhangi bir Avrupa ülkesini tehdit edemeyeceği ya da zor

kullanma tehdidiyle baskı kuramayacağı bir tarzda Avrupa'da istikrarı ve güvenlik ortamını tesis etmek; Kuzey Atlantik Antlaşması'nun 4. maddesinde ifadesini bulan risk oluşturan muhtemel gelişmeler de dahil olmak üzere çıkarlarını ilgilendiren konularda çabaların uygun bir şekilde eşgüdümü için Atlantik ötesi bir forum oluşturmak; üye ülkelerin topraklarına yönelik tehdit ve saldırıları caydırmak ve üye ülkeleri savunmak ve Avrupa'da stratejik dengeyi korumak olarak sayılmıştı (NATO DERGİSİ, 1992:5). Bunların yanısıra, Yeni Stratejik Konsept'in 22. maddesinde, NATO amaçlarının gerçekleştirilmesinde Avrupa Toplulukları (AT), Batı Avrupa Birliği (BAB) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı / Teşkilatı) AGİK / AGİT gibi kurumlarının da kendi sorumlulukları ve amaçları doğrultusunda rolleri bulunduğu ifadesi çok açık biçimde ABD'nin 1991 stratejisinde yer alan "sorumluluğu paylaşma" yaklaşımıyla örtüşmekteydi.

Avrupa Toplulukları'nun 1991'deki Maastricht Zirvesi'nden sonra siyasal bütünleşme yönünde önemli bir dönemeci aşarak Avrupa Birliği adını alması ve bu çerçevede BAB'ı canlandırma yönünde adımlar atması, 1990'lar boyunca Balkanlar'da yaşanan sıcak gelişmelerin, ABD'de, Avrupa'daki krizlerin önlenmesinde Avrupa ülkelerinin daha etkin görev alması gerektiği yönündeki düşünceleri güçlendirmesi ve 1999'da Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın NATO'ya katılmasıyla İttifak'ın Avrupalı kimliğinin güçlenmesi gibi gelişmeler Washington'un Avrupa'nın savunulmasının Avrupalılara bırakılması eğilimine daha sıcak yaklaşmasına yol açtı. 1999'da Washington'da, NATO'nun kuruluşunun 50. yılı vesilesiyle yapılan Zirve'de kabul edilen "Yeni Stratejik Konsept" (NATO REVIEW, 1999:D7-D13) ile, bir yandan NATO'nun yeni görev alanları, yine ABD'nin 1991 stratejisine uygun olarak belirleniyor, diğer yandan da Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin (AGSK) güçlendirilmesi yönünde kararlar alınıyordu.

NATO'nun 1999 stratejik konseptine göre, örgüt bundan böyle üyelerini sadece doğrudan saldırıya karşı değil aynı zamanda, Konsept'in 20-24. maddelerinde sayılan, etnik ve dinsel rekabet, bölgesel uyuşmazlıklar, yetersiz ya da başarısız reform gayretleri, insan hakları ihlalleri, devletlerin dağılması, kitle imha silahlarının yayılması, terörizm, sabotaj ve örgütlü suçlar gibi risk faktörlerine karşı da koruyacaktı. Konsept'in 18. maddesinde, evvelce 1994 ve 1996 kararlarında teyid edildiği gibi, NATO'nun BAB tarafından yürütülecek operasyonlarda, İttifakın imkan ve kabiliyetlerinin BAB'ın kullanımına sunulmasıyla, AGSK'nun İttifak içinde geliştirilmesinin desteklediği belirtildi. 45. maddede de "NATO, İttifak içinde AGSK'nun daha da geliştirilmesini desteklemektedir" ifadesi yer aldı. NATO-AB ilişkilerinin geleceğine ilişkin en açık ifadeler ise Konsept'in 30. maddesinde şu şekilde yer aldı:

"(...) AGSK'nun NATO içinde geliştirilmesine devam edilecektir. Bu süreç, NATO, BAB ve uygun olduğu zamanlarda AB arasında yakın bir işbirliği

gerektirecektir. Bu süreç, ortak sorumluluklarımızın bir ifadesi olarak, tüm Avrupalı müttefiklerin, İttifak'ın görev ve faaliyetlerine daha tutarlı ve etkili katkı sağlamasına imkan verecek; Atlantik ötesi ortaklığı güçlendirecek ve Avrupalı müttefiklere, İttifak'ın hazırlığının gerektirdiği biçimde, NATO'nun askerî olarak dahil olmadığı operasyonlarda, BAB'ın ya da kararlaştırılan başka bir oluşumun, tüm Avrupalı müttefiklerin tam katılımı göz önünde bulundurularak, siyasal kontrol ve stratejik yönlendirmesi altında, kapasitelerini olay bazında ve fikir birliği içerisinde kullanmalarını sağlayarak kendi başlarına hareket etme imkanı verecektir."

Küreselleşme döneminde, askerî politikalarındaki bu dönüşümün yanında, ABD'nin ekonomik ve siyasal hedeflerine ulaşmak için yeni bazı araçları da kullanmaya başladığından yukarıda söz edilmişti. Bu araçlar bir yandan, ABD'nin tanımladığı anlamda küreselleşmeye karşı çıkan unsurları cezalandırmak ya da küreselleşme eksenine oturmakta zorluk çeken ülkeleri desteklemek amacıyla kullanılırken, diğer taraftan da doğrudan doğruya küreselleşmeyi hızlandırmak için gündeme getirilmektedir. ABD'ye "meydan okuyan" ya da küreselleşme dışında kalmakta direnen ülkeler için Washington yönetiminin etkili biçimde kullandığı araç ekonomik yaptırımlardır.

Clinton döneminde yoğun biçimde kullanılan ekonomik yaptırımlar arasında, Amerikan şirketlerinin İran, Irak, Kuzey Kore ve Libya'yla ticaret yapmalarına ilişkin yasaklar, Amerikan vatandaşlarının Küba'ya seyahat etmelerine ilişkin yasak ile Hindistan, Pakistan, Arnavutluk ve Kırgızistan'a dönemseller olarak uygulanan ve sonra kaldırılan ticari kısıtlamalar sayılabilir (RENNACK, 2001:3-4).

Küreselleşmeye uyum sağlamakta güçlük çeken ülkelere destek için kullanılan araç ise uluslararası yardımlardır. ABD, "demokrasiye geçişte, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygıyı tesis etmede, serbest pazar ekonomisini benimsemeye zorlanan ya da salgın hastalıklar, fakirlik, açlık, örgütlü suçlar tarafından tehdit edilen ülkelere yardım etmeyi" ulusal güvenlik stratejisinin bir parçası haline getirmiştir (WHITE HOUSE, 1999:6). Bu bağlamda ABD, başta eski Doğu Bloku ülkeleri olmak üzere çok sayıda ülkeye doğrudan ya da IMF ve Dünya Bankası kredilerinin sağlanmasına yardımcı olarak katkıda bulunurken, yoksul ülkelerin gelişmiş ülkelere olan borçlarının bir bölümünün silinmesi yönünde de girişimlerde bulunmuş, 1999'da Köln'de gerçekleştirilen G-7 Zirvesi'nde bu borçların %70 oranında azaltılarak 127 milyar dolardan 37 milyar dolara indirilmesini sağlamıştır (WHITE HOUSE, 1999:7).

Küreselleşmeyi hızlandırmak için ABD'nin son 10 yılda başvurduğu başlıca araçlar ise, "mali eşgüdümü güçlendirmek" ve "açık ticaret sistemini teşvik etmek"tir. ABD yönetimi, Amerikan halkının refahının, uluslararası kalkınma, mali ve ticaret kurumlarında Amerikan liderliğine bağlı olduğundan

hareketle (WHITE HOUSE, 1999:21), yukarıdaki iki aracı birlikte ve etkin olarak kullanılmaktadır.

Mali eşgüdümü güçlendirmekten kasıt, özel sermaye akışıyla beslenen küresel mali piyasaların istikrarını sağlamaktır. ABD, G-7 ülkeleri ve IMF ile birlikte hareket ederek, uluslararası mali kurum ve düzenlemeleri güçlendirmek, şeffaflığı sağlamak, sanayileşmiş ülkelerde mali düzenlemeleri sağlamlaştırmak, oluşmakta olan piyasalarda makroekonomik politikaları ve mali sistemleri istikrarlı kılmak, kriz önleme ve yönetim mekanizmalarını oluşturmak, özel sektörü güçlendirmek ve yoksulları koruyacak sosyal politikalara hız vermek gibi alanlarda gerekli adımların atılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, gelişmekte olan ekonomileri kapsayan G-20 mekanizması ABD'nin girişimiyle oluşturulmuştur (WHITE HOUSE, 1999:22).

Açık ticaret sistemini teşvik etmekten kasıt ise, uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasıyla, Amerikan şirketlerinin dünyanın her yeriyle serbestçe alışveriş yapabilmesini mümkün kılmaktır. Bunu sağlamak için ABD bir yandan IMF ve Dünya Bankası kredileri sağladığı ülkeleri, küreselleşme eksenine çekecek taahhütler altına sokmaya, diğer yandan da Dünya Ticaret Örgütü, OECD ve APEC gibi geniş katılımlı ekonomik forumlarda, üyelerin serbest ticarete uyguladıkları kısıtlamaları kaldırmaya çalışmaktadır (SANFORD, 1999:10-11; WHITE HOUSE, 1999:22-23).

Bush, Füze Savunma Sistemi ve Belirsizlikler

Soğuk Savaş'ın sürekli tehdit atmosferinin ortadan kalkması ve sorumluluğu müttefiklerle paylaşma yaklaşımının geliştirilmesiyle ABD'nin bütçeden savunmaya ayırdığı payda da düşüş yönünde bir eğilim oluştu. Bunun yanında, ABD Savunma Bakanlığı'nun ve askerî kuvvetlerinin, günün şartlarına uygun olarak yeniden düzenlenmesi için 1990'ların ortalarından itibaren "Askerî İşlerde Devrim" (Revolution in Military Affairs, RMA) programı üzerinde çalışmalar yürütüldü (GRASSO, 2001:1-7). Fakat, hem Balkanlar ve Ortadoğu'daki gelişmeler ABD'nin savunma reformunu yavaşlattı, hem de George W. Bush'un başkanlığa seçilmesiyle birlikte ciddi olarak yeniden gündeme getirilen Füze Savunma Sistemi (FSS) konusu, son derece pahalı bir teknoloji gerektirdiğinden, savunmaya ayrılan bütçenin tekrar artabileceği ihtimalini güçlendirdi.

Özetle FSS, ABD'yi hedef alan balistik füze saldırılarını, saldırganın yakınındaki müttefik ülkelere kurulacak önleyici füzeler yoluyla engellemeyi amaçlamaktaydı. Burada dikkat çekici nokta, ABD'nin halihazırda nükleer kapasiteye sahip Rusya ve Çin gibi ülkelere karşı değil, kendi küresel çıkarlarına meydan okuyan ve 20 yıl içinde ICBM'lere sahip olabileceği tahmin edilen

ülkelere karşı önlem almaya çalışmasıydı. Bush'un iktidara gelmesiyle, ABD Dışişleri Bakanlığı 2000 yılından beri kullanmadığı "Serseri devletler" tabirini tekrar gündeme taşırken, Savunma Bakanlığı da, Kuzey Kore, İran, Irak ve Suriye gibi ülkelerin, yakın gelecekte uzun menzilli nükleer silahlara sahip olabilecekleri savını ortaya sürdü (MCGEARY, 2001:24-25).

Bush'un, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in evvelce hazırladığı bir rapora dayanarak geliştirmeye çalıştığı FSS girişimi bir çok soru işaretlerini de beraberinde getirdi. Söz konusu "Serseri devletler" gerçekten de ICBM geliştirebilirler miydi? FSS çerçevesinde dünyanın bazı bölgelerine Amerikan füzelerinin yerleştirilmesi 1972 tarihli Anti-Balistik Füze Antlaşması'nın ihlali anlamına gelir miydi? Bush'un FSS üzerinde direktmesi, START II ve START III'ü tehlikeye düşürür müydü? (GAFFNEY, 2001:30-32). FSS'nin bütçeye getireceği yeni yük Clinton zamanında gerçekleştirilen ekonomik kalkınma hamlesini yavaşlatır mıydı? Henüz hazır olmayan bir sistemi gündeme getirerek, Rusya'yı ve Çin'i endişelendiren Bush gerçekte ne yapmak istiyordu? (SHANKER, 2001)

Son 10 yıldır küreselleşmeyi teşvik eden hatta zorlayan ABD, Bush döneminde, siyasi ve ekonomik olarak içe mi kapanacak? Tüm uluslararası tepkilere rağmen gündemde tutulan FSS, ABD'nin evvelce bayraktarlığını yaptığı, küresel ısınmaya karşı Kyoto Protokolü'nden çekilmesi gibi eylemler, ABD'nin içe kapanma yönünde ilk adımları olarak nitelendirilebilir mi? Tüm bu sorulara Bush dönemi boyunca cevap aranacak.

Kaynakça

- ARMAOĞLU, Fahir (1957), *Amerikan-Japon Münasebetlerinin 10 Yılı 1931-1941* (Ankara: AÜSBF Yayınları).
- BREWER, Thomas L. (1992), *American Foreign Policy* (New Jersey: Simon & Schuster).
- CRABB, Cecil V. (1983), *American Foreign Policy in the Nuclear Age* (New York: Harper & Row).
- GAFFNEY, Frank J. (2001), "Bush, Missile Defense, and the Critics," *Commentary*, 3/2:30-32.
- GRASSO, Valerie Bailey (2001), *Defense Acquisition Reform: Status and Current Issue* (Washington D.C.: Congressional Research Service).
- GRIMMETT, Richard F. (1999), *Instances of Use of United States Armed Forces Abroad, 1798-1999* (Washington D.C.: Congressional Research Service).
- MCGEARY, Johanna (2001), "Dubya Talks the Talk," *Time*, 157/13: 24-25).
- NATO DERGISİ (1992), "İttifak'ın Yeni Stratejik Kavramı," 1992/1:5.
- NATO REVIEW (1999), "The Alliance's New Strategic Concept," 1999/2: D7-D13.
- RAPPAPORT, Armin (1975), *A History of American Diplomacy* (New York: Macmillan).
- RENNACK, Dianne E. (2001), "Economic Sanctions and U.S. Foreign Policy," *Foreign Affairs, Defense and Trade Policy: Key Issues in the 107th Congress* (Washington D.C.: Congressional Research Service).
- SANFORD, Jonathan E. (2001), "International Financial Institutions," *Foreign Affairs, Defense and Trade Policy: Key Issues in the 107th Congress* (Washington D.C.: Congressional Research Service).

- SHANKER, Tom (2001), "Missile Defenses Need More Tests," *The New York Times*, 1 June 2001.
- SLOAN, Stanley R. (1991), *The US Role in a New World Order: Prospects for George Bush's Global Vision* (Washington D.C.: Congressional Research Service).
- SNOW, Donald M. (1994), *National Security, Enduring Problems in a Changing Defense Environment* (New York: St. Martin's Press).
- WHITE HOUSE (1991), *National Strategy of the United States*, August 1991, <<http://www.fas.org/man/docs/918015-nss.htm>>, (25.06.2001).
- WHITE HOUSE (1996), *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement* (Washington D.C.: The White House).
- WHITE HOUSE (1997), *A National Security Strategy for A New Century* (Washington D.C.: The White House).
- WHITE HOUSE (1998), *A National Security Strategy for A New Century* (Washington D.C.: The White House).
- WHITE HOUSE (1999), *A National Security Strategy for A New Century* (Washington D.C.: The White House).